

Kézimunka (Szlöjd).

Sakkbabák faragása.

(Gyakorlat a faragó-készség s a jó szemmérték fejlesztésére.)

Tanítás a polg. fiúiskola IV. osztályában.

A most bemutatott feladat, noha bármelyik polg. iskolában felvehető, mégis előnyösebb helyzetben vannak azok az iskolák, ahol a vidék adottsága a faragásra alkalmas faemek gazdag tárházát nyújtja, s nemcsak fajtában, de az anyag minőségében is nagy válogatási lehetőséget biztosít.

A környezet s a családi ház hatására a faragási készség is fejlettebb az erdős vidéken lakó ifjúban. A háztartások eszközei, a gyerekek játékszerei igénytelenebbek, egyszerűbbek és sok esetben házi készítmények.

A vidék s a családi ház adottságait, valamint a tanuló eddig szerzett munkakészségét sohase hagyja figyelmen kívül a kézimunkát tanító kartárs. Keresse meg azt a szilárd 'alapot, melyhez a jól átgondolt feladatköre kapcsolni és továbbfejleszteni tudja.

A bemutatott feladat minden különösebb munkaeszköz nélkül oldható meg. Azt e tanítás írója is egy éles zsebkéssel végezte el, s munkája közben szerzett tapasztalatait a jelen tanítás menetében értékesíti.

Hazai fajtáink közül egyenletes sűrű szövetű és igen könnyen faragható a nyír, éger, hárs, vadgesztenye, juhar, nyár és fűzfa.

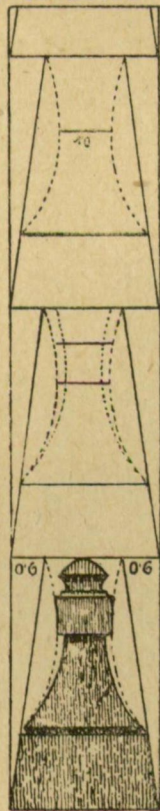
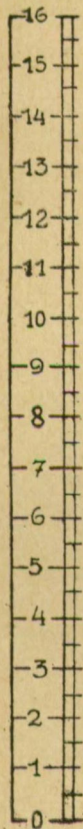
A könnyen faragható fa megmunkálása kevesebb fizikai erőt igényel s belőle a tárgy formája rövidebb idő alatt kialakítható. Iskolai viszonylatban e két szempont figyelembevételé igen fontos, mert tanulóink faragási készsége még kezdetleges, izomerejük a felnőtténél kevesebb, viszont a rövidebb idő alatt mutatkozó siker, munkakedvüket ébrentartja, sőt egyeseknél a munka élvezéséig fokozza.

Egy sakk-játék 32 babájának gondos kifaragása a rendelkezésre álló heti 1 óra időkeretén belül kivihetetlen. De ne is az legyen a célunk, hogy minden egyes növendékünk egy teljes játék-készlet birtokába jusson. Célkitűzésünkben az osztály létszámának megfelelő 2—3 játék elkészítését tervezzük, s a közös munka távolabbi célja az önképzőkör, a cserkész vagy leventeotthon felszerelésének nemes célzatú gyarapítása legyen.

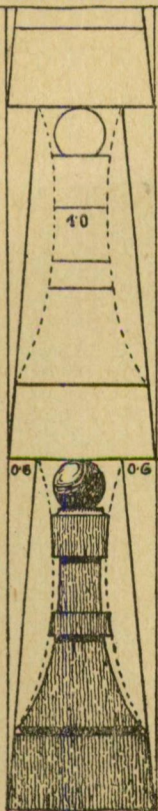
Mit nyerhetnek növendékeink a feladat elvégzésével? — Munkakészségük, formaérzékük és szemmértékük fejlődik. — Megismerik, hogy a legközvetlenebb eszközük, az éles zsebkés,

NÉGYZETES ALAPFORMÁJU. SAKK-BABÁK FARAGÁSA.

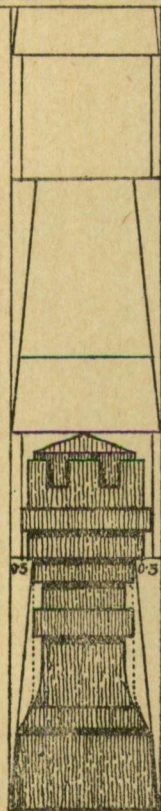
F. 1944

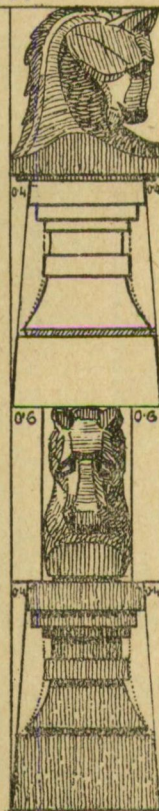
GYALOG.

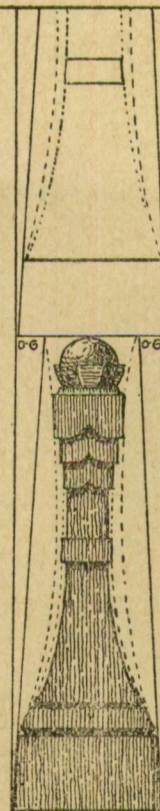
FUTÁR.

BÁSTYA.

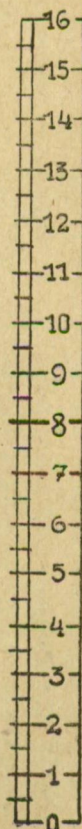
HUSZÁR.

VEZÉR.

KIRÁLY.

értékesebb munka elvégzésére is alkalmas. — Önbizalmat és bátorságot szereznek arra, hogy a feladatot egészbenvéve, önállóan, saját gyönyörűségeikre is elvégezzék. — Indítékul szolgál más nehezebb faragási feladat elvégzésére. — Érdeklődésüket felkölti a sakk-játék iránt, megismerkednek annak elemi szabályaival, mely alapul szolgálhat a játék iránti komolyabb érdeklődés elmélyítéséhez.

Anyag: A feladat elvégzésére, a már előbb felsorolt fanelemek bármelyikéből egy 70—80 cm. hosszú, egyenes szálú, száraz fahasáb, vagy egyenes növesű ágfa is alkalmas. Ez esetben a tanulóknak kell kidolgozni a babák faragásához szükséges 3 cm.-es alapélű négyzetes oszlopokat. — De egyöntetűbb, gyorsabb és formásabb az osztály munkája, ha a faragásra alkalmas léceket iparosnál készíttetjük el.

Szerszám: Mérővonalzó, derékszögű vonalzó és egy élesre fent zsebkés.

A munka menete. 1. óra. A feladat hangulatos bevezetése és kapcsolása a III. osztályban végzett egyik feladathoz. (Virágkaró faragás.) A faragás ezek szerint nem ismeretlen növendékeink előtt. Bevezető-gyakorlatait a múlt év folyamán elvégezték, így a faragókés célirányos alkalmazásában már némi gyakorlattal rendelkeznek.

Tanár bemutatja a sakk-babákat, vagy ennek híján táblarajzot készít az első faragásra kerülő figuráról. — Növendékeink szeme az esztergapadon készülő sakkbabákhoz szokott. A most bemutatott forma szokatlan négyzetes alapformára épült. Alakja tetszetős s előnye, hogy szabadkézzel, mérőeszközök s egy éles zsebkés segítségével pompásan kifaragható.

Megállapítják, hogy a babák nem fenyőfából készültek. Miért? — Tanár itt részletesen kitérhet a faragásra alkalmas fanelemekre s azok technikai jó tulajdonságaira. Példákat említ a vidéken használatos faeszközök sorából. Megfigyelteti, hogy a nehéz munkát végző eszközök szilárdabb, tartósabb keményfából készülnek. (Kőris, gyertyán, jávor, bükk, akác, dió, tölgy, csertölgy.) Az ilyen tárgyak kidolgozása is nyersebb, darabosabb. Szerszámaik erősek, nehezek, s használatuk nagyobb testi erőt igényel. — (Faragóbárd, faragószék, vonókés stb.)

Az általunk most tervbevett munka a fentebbikkel nem hasonlítható össze. A játékbabák nem végeznek nehéz munkát. Ezeknél a külső formára, a kidolgozás finomságára kell nagyobb gondot fordítani. Anyaguk sűrű szövetű, szépen és könnyen faragható fajtája. Munkaeszköze egy kisméretű éles faragókés, amellyel a tárgy alakját és részleteinek finomságát is megadhatjuk.

A faragás fokozatai a magyarázó rajzról leolvashatók. Ezek szerint a babákat 3 cm.-es alapélű négyzetes hasáb anyagából fejtjük ki. A hasáb hossza 70—80 cm. Minden baba meghatározott magasságú csonkagúlába foglalható be. Kivétel csak a „Bástya és Huszár” kialakításában mutatkozik. A babák magassági és részletméretei a rajz jobb és baloldalán megadott cm-es beosztásról vízszintezhetők. A csonkagúlának hajlás szögének kijelöléséhez szükséges méretek a rajzról olvashatók le. Ez a legtöbb esetben 0.6 cm.

A sakk babák magassági méretei: gyalog 5, futár 7, bástya 7.5, huszár 8, vezér 9.5 király 10 cm.

Az osztályt 4—4 tagú csoportokra osztva kezdjük meg a munkát. Minden csoport 1—1 játék-készlet kifaragását végzi. Azaz minden tanuló 4 gyalog, 1 futár, 1 bástya, 1 huszár, s vagy egy vezér, vagy egy király faragását végzi. A felsorolt sorrendben végeztetjük a figurák faragását is. A 4 gyalog kifaragása jó előgyakorlat a gazdagabb kiképzésű tisztek sora előtt.

Egy óra lefolyása: A tanár nagyméretű táblarajzot készít a faragásra kerülő figuráról, az egész és részletméretek feltüntetésével. — A növendékek az anyagra viszik a magassági méreteket s a csonkagúlának hajlászögét. Ezt követőleg kifaragják a csonkagúlánkat. (Sokkal gyorsabb a csonkagúlának kialakítása, ha a figurák talpvonalán 6 mm mélyen, minden oldalon befűrészeliünk.) Munka közben állandóan ellenőrzik a csonkagúlán jobb és bal összehajló vonalát, hogy a test szabályos formája kifogástalan legyen. Erre annál is inkább ügyelni kell, mert a gúlán szélesebb vége a baba talpának végérvényes formáját adja. — A talpazat magassága az összes babánál 1.5 cm. A talpazat magassági vonalának kijelölése után a baba karcsú formáját alakítják ki. A rajzon szaggatott vonalú ív jelöli ki a karcsúsítás mértékét. Ha az oldalak ívelődését jó szemmértékkel, gondos óvatos munkával kialakították, a munka nehezebbik felén túl vannak. — A nyak és süveg kifaragásával a forma kiképzése befejezést nyer. A nyak és süveg kialakítását szemléltetőbbé teszi az a pontozott vonal, amely a „gyalog” középső figuráján figyelhető meg. A fej alsó vonalának magassága 3.5 cm. A talpazatot a törzstől egy ferdén bemetszett árok választja el. E tagozás minden figurán megismétlődik. Ha az oszlop végén egy-egy baba formája elkészült, az alatta kijelölt következő baba faragásához fognak, s a felső baba csak akkor válik le, amikor az alatta lévő fejet, alakítják ki. Hasonló figurák faragásánál a kész s a megmunkálás alatt lévő forma gyakori összehasonlítása az egyöntetőség javát szolgálja. A tanár ellenőrző munkája közben különös gondot fordít

son a megmunkálendő anyag helyes tartására s az éles kés vezetésére, illetve a faragás irányára. A faragás alkalmával előforduló sérülések oka az anyag helytelen rögzítése s a szabálytalan pengevezetés. A jelen esetben is az anyag 70—80 cm hosszúsága lehetővé teszi, hogy annak egyik végét a bal felső karral oldalunkhoz szorítsuk, míg a bal kéz az anyag másik végét rögzíti. A bal kézfej, amely a legközelebb fekszik a faragás helyéhez, könnyen megsebezhető ha a kés pengéjét szabálytalanul a kéz irányába vezetjük. Helytelen eljárás az is, ha ülő testhelyzetben az anyag térdünkön nyer szilárdabb alátámasztást. A megszalajtott penge nemcsak ruhánkban, de azon keresztül testünkben is kárt tehet. Amíg a faragás kezdetén az anyagról nagyobb felületeket kell lefejtetni a kés nyelének erőteljesebb szorítása jobb kezünk tenyerét feltöri. Tanácsos ezért a kés nyelét egy rongydarabbal becsavarni s azt zsineggel megerősíteni.

Azon reményben, hogy a bemutatott feladat változatosabbá teszi kézimunkát tanító kartársaim feladatsorát, kívánok „Jó Munkát“!

Fáber József.

IRODALOM — KÜLFÖLDI TANÍTÁSI MOZGALMAK — LAPSZEMLE — HIREK

IRODALOM.

Mátrai László: *Jellemtan. (Karakterologia.)* Nemzetnevelők Könyvtára IV. 4. sz. Az Orsz. Közoktatási Tanács kiadása. Bpest, 1948. 150 old.

Egyike a legkényesebb írói feladatoknak elméleti, szaktudományos kérdéseket, elvont ismereteket úgy tárgyalni, hogy teoretikus jellegüket fel ne áldozzuk, de ugyanakkor fejtegetésünk praktikus útmutató is legyen az illető problémák gyakorlati alkalmazása számára. Erre a feladatra vállalkozott Mátrai a *Jellemtan* c. művében.

A jellemtan elemeit nyújtja az iskolai használatra átfordított értelmelésben, hogy a pedagógusnak a gyermekismerés és jellemértékelés kényes művészetében irányelveket adjon. A jellemtan — a szerző meghatározása szerint — az a lélektani tudomány, melynek feladata az embert jellemző állandó lelki jegyeknek kutatása. Így a jellemtan nem más, mint lelkialkattan.

A jellemtannak tehát az iskolai használatban az a szerepe, hogy,